

Sadə yas mərasimlərinə qayıdaq: Unudulmağa qoymayaq!

V YAZI

Bu gün hər kəsi narahat etməli olan ən vacib məsələlərdən biri yas mərasimlərinin israfçılığa açdığı qapıdır. Bu, elə bir qapıdır ki, onu açan özümüzüksə, bağlayan da özümüz olmalıyıq. Çünki digər məsələlər kimi, yas mərasimlərinin də belə "müsaidləşməsinin" səbəbkarı bizik. Necə ki, toylarımızda qədim adət-ənənələri ixtisara sala-sala gedirik, özümüz "yeniliklər" kəşf edib toylara daxil edirik, necə deyirlər, toyları əndazədən çıxarıırıq, yas mərasimlərinin də "müsaidləşməsinin" səbəbkarı bizik.

ehsan süfrələrinə ehtiyac varmı? Axı ağzımızda yas mərasimi deyirik. Burada insanın boğazından bir qurtum suyun neçə keçə bilməsi də illərlə yaranan, lakin cavabı tapılmayan suallar silsiləsindəndir.

O belə etdi, mən niyə etməyim?..

Toy və yas mərasimlərinin hər ikisi belədir ki, burada ümumi qaydalar olmasa, kim nə bilir, onu da edəcək, ətrafdakı insanlar da "o belə etdi, mən niyə etməyim?" deyəcək. Məhz buna görə də ümumi qaydalar həm insanların, həm də adətlərin xilas yoludur.

İllər öncə Naxçıvanda və eləcə də digər bölgələrimizdə sadəliyi özünə qaytarılmış yas mərasimlərində ehsan süfrələri ilə bağlı ümumi qayda qoyuldu: bir növ xörək, halva, çay, xurma, limon. Yəni bu qayda ilə bir neçə növ xörək, meyvə, çerez, konfet-şokolad, müxtəlif şirniyyatlar süfrələrdən götürülmüş, ixtisar edilmiş oldu. Maddi imkanları olan da, olmayan da eyni süfrəni açdı. Artıq illərdir ki, bu qayda yas mərasimlərində hökm sürür. Ağsaqqalların, din xadimlərinin nəzarəti ilə dəyişməz olaraq qalır. Deməli, bunu digər şəhər və kəndlərdə də etmək mümkündür.

Bu bir tərəfdən əsrlərdən üzübəri gələn adət-ənənələrimizin qorunmasına xidmət edirsə, digər tərəfdən maddi imkanları çox və az olan insanların hüquqlarının qorunmasına xidmət edir. Kasıb ailələrin banklardan kredit götürüb ehsan verməsinin, sonra da min arşın quyunun dibinə yuvarlanmasının qarşısını alır.

Onu da vurğulamaq yerinə düşər ki, Naxçıvanda növbəti yas mərasimlərinin ehsan süfrəsi qaydaya salınıb, hətta qəbirlərin də müəyyən ölçülər daxilində hazırlanması illər öncədən qüvvədədir. Hər bir qəbir eyni ölçüdə hazırlanır və üzərində qəbirüstü sərdaşların ucaldılması, qəbir ətrafına hasarların çəkilməsi qadağan edilib. İndi Naxçıvanda hansı qəbiristanlığa gətirsən, orada bir nizam-qayda görmək mümkündür. Artıq Naxçıvanda illər öncə qəbiristanlıqlardakı varlı-kasıb məsələsi, fərqlilik də aradan qalxıb. Naxçıvanlılar buna "eyniyyət" prinsipi ilə nail olublar.

Lakin hələ də ölkənin əksər şəhər və rayonlarında qəbiristanlıqlardakı dəbdəbəli qəbirələr insanlar arasında fərqlilik prinsipini göstərir. Kiminin qəbir daşı göyə ucalır, kimininki isə torpaqdan bir qarış baş qaldırır.

Süfrələrdən, necə deyirlər, quş südü əskik olardı. Lakin hələ də ölkənin hər yerində insanlar dədə-baba qaydasına qayıtmaq fikrində deyillər.

Məsələn, maddi imkanları yaxşı olanlar ata-anası dünyasını dəyişəndə onlara dəbdəbəli yas qurur, ehsan süfrəsi açır. Sabah isə bir kasıb ailənin əzizi dünyasını dəyişəndə "qonşudan geri qalma" prinsipi işə düşür, bu ailənin imkansız övladı bankdan kredit götürməli olsa da, bu yas mərasimini də həmin zəngin ailənin açdığı süfrəyə bənzətməyə çalışır. Beləliklə də bütün cəmiyyət sabahı gün eyni ehsan süfrəsini açmaq məcburiyyətində qalır.

Bunun bir sonunun olması kimi düşündürməlidir? Əlbəttə ki, ağsaqqaları, din xadimlərini. Onların tövsiyəsi, məsləhəti, xalqa çağırışı olmadan bu işləri sahmana salmaq mümkün deyil. Neçə ki, illər öncə kəndlərimizdə ağsaqqal, ağbirçəklər olardı, bir elin toyu da, yası da onların məsləhəti, yolgöstərənliyi ilə düzülüb-qoşulardı, müasir dövrdə də biz həmin ənənələrə sۆykənməsək, bir də baxıb görəcəyik ki, bütün dəyələrimiz əlimizdən gedib.

Ağsaqqal olan yerdə Allah var, deyirlər. Ağsaqqal sözü eşidilməyən yerdə isə həmişə pərakəndəlik, hərc-mərclik yaranar. Yarandı da. Elə ki, hər kəs özünün ağsaqqalı, ağbirçəyi oldu, bax, toylarımız da, yaslarımız da bu günə qaldı. Toyların adət-ənənə ritmi pozuldu, yaslara məxsus qaydalar gündən-günə dəyişdi.

Maraqlıdır, yas mərasiminə əzizini itirmiş insanların dərdinə şərik olmağa gedirik, yoxsa yeyib-içməyə? Bax bu sualı özümüz özümüze versək, cavabı inanıram ki, hər kəs üçün aydın olacaq. Biz əlbəttə ki, kiminsə dərdinə şərik, acılı günündə onun təsəllivericisi olmağa çalışırıq. Belə isə dəbdəbəli

İllərdir ki, bu mövzu ətrafında müzakirələr, mübahisələr gedir, lakin sanki bəhsəbəslilik, "qonşudan geri qalma" prinsipi, "adım-sanım var" iddiası bu müzakirələrin qarşısına keçir və necə deyirlər, bildiyimiz elə biləyimizdə qalır.

Ən pisi isə ondan ibarətdir ki, neçə illərdir, yas mərasimlərini bu şəkə salsaq da, bunun yaxşı hal olmadığı barədə çağırışlar olsa da, yazılar yazılsa da, hələ ki, deyilənləri nə eşidən, nə də əməl edən var. Bəs belə isə biz itir-itirə haraya gedirik? Nə vaxt papağımızı qarşımıza qoyub fikirləşəcək, əldən gedən adətlərimiz, mentalitetimiz üçün narahat olacağıq.

Toy və yas mərasimlərinin keçirilməsi üçün ictimai fikir, qənaət olmalıdır. Yəni bunu cəmiyyət, insanlar formalaşdırdığı kimi, yeni tətbiq edilənlərin qarşısını da onlar almalıdır. Necə ki, yas mərasimləri ilə bağlı bir neçə il bundan öncə Naxçıvanda, Bakının bir çox kəndlərində, o cümlədən Sağan, Balaxanıda, həmçinin Şirvan zonasında, Qazax, Şəmkir, Tovuz rayonlarında qaydalar tamamilə dəyişdirildi, təmtəraqlı ehsan süfrələri yığışdırıldı, deməli, başqa bölgələrdə də bunu etmək mümkündür.

Ağsaqqal olan yerdə, Allah var, deyirlər

İllərdir, mətbuatın bu məsələ ilə əlaqədar müntəzəm mübarizə aparması sayəsində hələ indi bir qədər sadələşdirilib yas mərasimlərində açılan ehsan süfrələri. Bir neçə il əvvəl isə bu süfrələr toy mərasimlərini xatırladırdı.

Bu məsələnin də yoluna qoyulması günün vacib şərtidir.

Müsəlman ölkələrinə nəzər salaq

Mənbələrdən əldə etdiyimiz məlumata əsasən bu gün əhalisinin əksəriyyəti müsəlman olan ölkələrin hər birində dəfndən sonrakı yas mərasimləri İslami qaydalar əsas götürülməklə keçirilir. İran İslam Respublikası, Küveyt, Qatar, Birləşmiş Ərəb Əmirlikləri, Sudan, Nigeriya, Əfqanıstan, Liviya, Banqladeş, Pakistan, İndoneziya, Türkiyə, İordaniya, Bəhreyn, Oman və Yəmənə də yas mərasimlərinin keçirilməsində xüsusi qanunauyğunluq hökm sürür. Bu ölkələrdə İslam

İndi Camaldın kəndində də keçirilən yas mərasimlərində yalnız çay süfrəsi olur. Həmçinin yas mərasimlərinin üç, yeddi, qırx və il mərasimlərində də stolun üstündə digər qidalar olmur, yemək verilmir.

Həm Mahmudkənd, həm də Camaldın sakinləri deyir ki, bu qaydalara əməl etməyən hər hansı bir yas sahibinin mərasimində din xadimləri və kənd ictimaiyyəti iştirak etməyəcək. Budur, bax, qaydalar bu cür tətbiq olunmalıdır: el birliyi, el qərarı ilə. İndi gəl, görək, bu qaydaları kimse poza bilərmi?

Ağsaqqal sözüne ehtiyacımız var

Həm toyların, həm də yasların necə keçirilməsini biz müəyyən etməliyik. Bu, inzi-

mın təbliğ və təlqin etdiyi kimi yas saxlama müddəti üç gündür. Bu müddətdən artıq yas saxlamağın haram buyurulduğu ölkələrdə yaslar ya dünyasını dəyişmiş insanların evlərində, ya da məscidlərdə saxlanılır. Digər teokratik ölkə olan Səudiyyə Ərəbistanında isə dəfndən sonra ümumiyyətlə, heç bir mərasim keçirilmir.

Əksər müsəlman ölkələrində yas mərasimlərində təmtəraqdan qaçılır. Yalnız üç gün müddətində başsağlığı üçün gələn qonaqlara su, xurma verilir, yaxud da ölənin şəxsin qonşuları tərəfindən yemək bişirilir və qonaqlara paylanılır. Başsağlığı üçün gələn ziyarətçilər arasında ölənin ailəsinə kömək üçün maddi vəsait toplanır. Vəfat etmiş şəxsin əşyaları və geyimləri kasıb insanlara verilir ki, bu da dünyasını dəyişmiş şəxsin o dünyada mükafatlandırılacağı inancı ilə bağlıdır.

Türkiyə Respublikasında şəxs dünyasını dəyişdikdən sonra ona cənəzə namazı qılınır, dəfn olunur və vəfat edənin ailəsinə əksər başsağlığı ilə dəfn mərasimi zamanı verilir. Dəfndən sonrakı üç gün ərzində başsağlığı məqsədi ilə vəfat edən şəxsin evinə baş çəkilir. Bu zaman gələn şəxslərə xüsusi yemək süfrəsinin açılması kimi adət mövcud deyildir.

İran İslam Respublikasında yas mərasimləri məsciddə, həm də qabaqcadan elan olunan müəyyən gün və saatda keçirilir. Şəhərin hər yerində elanlar yazılır, tanışlara xəbər göndərilir və üç-dörd saat ərzində məsciddə yemək-içməksiz mərasim keçirilir.

Livanda, Suriyada, İraqda keçirilən yas mərasimlərində mərhumun dəfndən sonra ətrafda yaşayan insanlar və qohumlar mərhumun ailəsinə düyü, yağ və s. göndərir və bu yeməkləri mərhumun evində hazırlamaq üçün müəyyən şəxslər təyin edirlər. Hətta əksər yerlərdə hüzür sahibinə heç bir yemək qayğısına qala bilmədiyi üçün hazır yeməklər də göndərən olur. Məclislər qurulur, məclisi aparan din xadimi yuxarı başda əyləşir, Quran tilavət edir və İslam dini haqqında gələn qonaqlara məlumat verir. Qonaqlar da ev sahiblərinə başsağlığı verib mərhumun ruhuna Fatihə oxuyurlar. Suriyada yas mə-

rasimləri zamanı gələn şəxslərə sadəcə qəhvə təklif olunur. Livanda və İraqda məclisə gələn qonaqlara çay, su və halva paylanılır.

Göründüyü kimi, dünyanın müxtəlif müsəlman ölkələrində yas mərasimləri İslami qaydalara uyğun olaraq keçirilir. İsrafdən uzaq, ifratçılığa yol vermədən təziyə saxlanılır. Mərasimlərdə Qurani-Kərimin qiraəti əsas yer tutur.

Bəs belə olan təqdirdə bizdə nə üçün İslami qaydalar dəyişib? Buna kim və nə üçün yol açır?

3, 7, 20, 40, cümə axşamları, qara bayram, ildönümü

Üç gün başsağlığından sonra 7, 20, 40, cümə axşamları, qara bayram və ildönümünə ehtiyac varmı? Söz yox ki, vəfat edən şəxsin ailəsi, əzizləri onu bir ömür unutmayacaq, istedikləri vaxt da ailə daxilində xatirəsini ana bilirlər. Lakin yuxarıda adını sadaladığım mərasimlərin keçirilməsinə düşünürəm ki, heç bir ehtiyac yoxdur. Çünki bunların hər biri böyük israfçılıqdır və xüsusilə də kasıb ailələr üçün böyük çətinliklə, xərcə-borça düşməklə başa gələn mərasimlərdir.

Naxçıvanda Şərur rayonunun Mahmudkənd kəndinin əhalisinin birgə qərarı ilə yas mərasimlərində ehsan verilməsi qadağan edilib. 2023-cü ilin 10 sentyabrından etibarən kənd ərazisindəki 3,

7 və 40 mərasimlərində ehsan verilməməsi, əvəzində isə başsağlığına gələnlər üçün yalnız çay süfrəsi açılması qərarına gəlinib və tətbiqinə başlanılıb. Bu, əlbəttə çox təqdir olunacaq bir qərardır. Biz bunu çoxdan gözləyirdik. Axır ki, Mahmudkənd ağsaqqalları bu qərara gəldi və çoxsaylı kənd

bati şəkildə mümkün deyil. İctimai rəylə, qərarla, ağsaqqal sözü, məsləhəti ilə bu qaydaları öz əvvəlki halına qaytara bilərik.

Düşünürəm ki, Azərbaycanın bütün bölgələrində ağsaqqallar, din xadimləri bu məsələyə münasibət bildirməlidir. Onlar bəzi bölgələrimizdəki nümunələrdən istifadə etməklə, bu qaydaları digər şəhər və kəndlərdə də tətbiq etməklə yas mərasimlərinin özünəməxsusluğunu xilas etmiş olarlar.

Sadəəcə bir yerə yığılıb, qərar qəbul etmək lazımdır. Ümidvarıq ki, artıq zəhərlənə də bildiyimiz yas mərasimlərinin ehsan süfrələrində dəyişiklik etməyin vaxtı çatmışdır.

əhalisini böyük bir problemdən azad etdi. Daha doğrusu, əsl yas mərasiminin, süfrəsinin necə olmasını gündəmə gətirdilər.

Daha sonra, iki il öncə isə Naxçıvanın Culfa rayonunun Camaldın kəndində yas mərasimlərində ehsan verilməsini israfçılıq hesab edən, bəzən mərasim üçün bişirilən yemək və halvanın artıq qaldığından narahat olan sakinlər buna son qoymağa qərar verdilər.

Və bəlkə də yas mərasimlərindən sonra toy mərasimlərinə də qayıtmış olarıq. Şad günümüzün rəmzi olan toylara da əvvəlki vüsətini, zəngin adət-ənənələrimizi qaytara bilərik. Bunlar bizim əlimizdədir. Belə isə, nəyi gözləyirik?..

Sadə toy və yas mərasimlərinə qayıdaq. Onları unudulmağa qoymayaq!

Mətanət Məmmədova